

УДК 352 + 332

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/187-14>**Віленчук О.М.**

доктор економічних наук, доцент,
Поліський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2884-1384>

Андрусенко Н.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри товарознавства, експертизи
та торговельного підприємництва,
Вінницький торговельно економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3746-6202>

Мартінова Л.Б.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та міжнародних відносин,
Вінницький торговельно економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0429-2173>

Vilenchuk Oleksandr

Polissia National University

Andrusenko Nadiia, Martynova Liliya Vinnitsia Trade and Economic Institute of State
University of Trade and Economics

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ІНФРАСТРУКТУРНИМ РОЗВИТКОМ У СІЛЬСЬКИХ ГРОМАДАХ

У статті досліджено управління інфраструктурним розвитком територіальних громад. Розглянуто функції інфраструктури села, державні програми розвитку територіальних громад. Досліджено недоліки розвитку інфраструктури села та взаємозв'язки інфраструктурного комплексу територіальних громад. Проаналізовано соціально-економічний розвиток територіальних громад. Доведено, що кількість сільського населення за 2018–2022 рр. значно зменшилась, погіршився стан ринку праці, зменшилось поголів'я продуктивної худоби, збільшились загальні площі житлових будівель, прийнятих в експлуатацію. Для розв'язання проблем розвитку територіальної інфраструктури необхідна підготовка виробничого персоналу, експертів та молодих науковців, а також розробка спеціальних стандартів підготовки фахівців для роботи з обладнанням територіальних інфраструктури.

Ключові слова: інфраструктура села, сільське населення, територіальні громади, державна програма розвитку села, соціально-економічний стан.

SOCIO-ECONOMIC PLANNING AND MANAGEMENT OF INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN RURAL COMMUNITIES

Currently, the level of development of social, production and market infrastructure in agriculture remains very low, which has led to the devastation of Ukrainian villages and, as a result, to the disruption and decline of the reproductive process in the agro-industrial complex. Therefore, the formation and development of infrastructure is a necessary condition for the effective interaction of the subjects of primary and secondary production and contributes to the creation of general prerequisites for the growth and development of agricultural production. The article examines the management of infrastructural development of rural communities. The functions of the village infrastructure, state programs for the development of rural communities were considered. It is necessary to continue to work on state programs and projects, to improve the process of financing and control over its implementation in order to ensure their effectiveness, to take care of the sustainable development of the infrastructure of rural communities, to create new jobs, and to attract investments in the agricultural sector. The shortcomings of the development of the infrastructure of the village were studied. The interrelationship of production, social, and organizational-management aspects of village development and the interrelationship of the infrastructural complex of rural areas are schematically displayed. Increasing the level of control functions in unitary enterprises takes place in three stages: municipal level, regional level, interregional level). The socio-economic development of rural communities is analyzed. The number of the rural population for 2018–2022 has significantly decreased, the state of the labor market has worsened, the number of productive livestock has decreased, and the total area of residential buildings put into operation increased. To solve the problems of rural infrastructure development, it is necessary to train production personnel, experts and young scientists, as well as to develop special standards for training specialists to work with rural infrastructure equipment.

Key words: infrastructure of the village, rural population, territorial communities, state program of village development, socio-economic condition.

JEL classification: O18, P23

Постановка проблеми. Стійке функціонування сільської економіки та зміна значення людського фактора в сучасному соціумі безпосередньо залежать від раціонального розвитку інфраструктури територіальних громад. Однією з характерних рис інфраструктури територіальних громад є різноманітність її інститутів, що виникли внаслідок використання широкого спектра природних ресурсів як основного засобу праці.

На сучасному етапі інфраструктура територіальних громад зазнає впливу інтенсивних трансформаційних процесів, характерних для розвитку усього суспільного виробництва. Це виявляється в розмиванні кордонів галузевої інфраструктури та взаємопроникненні інфраструктурних елементів галузей, які функціонують у територіальних громадах. Безумовно, зазначений факт посилює функціональну роль інфраструктури в реалізації сільської соціально-економічної політики і призводить до необхідності врахування цих змін на макроекономічному рівні та прийняття нових рішень щодо формування та розвитку організаційно-економічного механізму господарювання та інфраструктури на основі системного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку соціальної, виробничої та ринкової інфраструктури територій як системи економічних відносин, що визначає рівень розвитку населення сільської місцевості, висвітлено в наукових працях таких відомих дослідників, як А.В. Ключник [8], Б. Бенюська [1], Л.А. Білуха [2], Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко [3], В.А. Герцег [4], І.В. Гончаренко, А.В. Богославська [5], А.В. Камашев [7], О.П. Недбалюк, О.А. Дем'янишина [9], О.Є. Новіков, А.В. Ключник [10], В. Пальчук [11], В.С. Кравців, І.З. Сторонянська [13] та інших. Незважаючи на численні наукові праці щодо дослідження цієї проблеми, мало вивченим залишаються взаємозв'язки інфраструктурного комплексу сільських територій. Крім того, дослідження взаємозв'язків виробничого, соціального та організаційно-управлінського аспектів розвитку села також мають важливе значення в управлінні інфраструктурою територій.

Мета статті: дослідження управління інфраструктурним розвитком територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інфраструктура села в ринковому середовищі являє собою комплекс соціальних і економічних умов, спрямованих на розвиток усього виробничого процесу. В інфраструктурі села традиційно виокремлюють виробничу і соціальну складові частини. Проте ми пропонуємо розглянути її в аспекті функціонування на рівні певного територіально-економічного відокремлення.

Слід зазначити, що функції інфраструктури села в умовах формування ринкових відносин суттєво змінилися. Відносно самостійні раніше галузі, до яких належить і сільське господарство, перетворилися на ланки багатогалузевої агропромислової системи, що характеризуються взаємопроникненням спільних інтересів, засобів і методів господарювання, орієнтованих на кінцеві цілі в межах нової відтворювально-господарської системи агропромислового комплексу. На сьогодні результати кожної стадії виробництва набувають характеру проміжних товарів та послуг, які впливають на наступні етапи агропромислового виробництва. Роль інфраструктури полягає у зв'язуванні всіх видів

суспільного виробництва, що сприяє скороченню часу виробництва та обігу, зумовлюючи прискорення обороту капіталу. Таким чином, своєчасне формування інфраструктури територій є необхідною умовою прибуткового функціонування не лише сільського господарства, а й усього агропромислового комплексу.

Не можна не погодитися з думкою А.В. Герцега [4], згідно з якою визначення потреб в інфраструктурі в сільській місцевості полягає в оцінці, координації (розробці) схем планування та генеральних планів розвитку сільських муніципалітетів у сільській місцевості. Проте без державної підтримки та багатоканального фінансування на основі спільної участі регіональних, територіальних і місцевих бюджетів, позабюджетних фондів, юридичних та фізичних муніципалітетів і сільськогосподарських товаровиробників, соціальних реформ впровадження та підтримки фермерів у забезпеченні інфраструктури неможливо ефективно брати участь у задоволенні основних і важливих потреб селян в інфраструктурному забезпеченні.

Однією із найважливіших проблем інфраструктурного розвитку, без сумніву, є відомча роз'єднаність управління розвитком інфраструктури територіальних громад, відсутність належної координації між міністерствами та відомствами, відповідальними за їх реалізацію. Важливим кроком до вирішення завдань щодо розвитку інфраструктури територіальних громад вважаємо затвердження «Державної програми розвитку сільського господарства на 2021–2025 роки» [12], яка передбачає фінансування будівництва та реконструкції доріг, мостів та інших об'єктів інфраструктури, необхідних для розвитку сільського господарства.

Крім вищезазначеної програми, є інші розроблені проекти, метою яких є підвищення рівня життя сільського населення. Доцільно назвати такі з них, як «Доступні ліки», «Електрифікація сільських територій», «Державна підтримка розвитку інтернет-інфраструктури у сільській місцевості», «Велике будівництво» тощо. Метою програми «Доступні ліки» є зниження ціни на лікарські препарати та краще забезпечення ліками мешканців села. Реалізація проекту «Електрифікація сільських територій» передбачає підключення до електромережі мешканців територіальних громад, які ще не мають доступу до неї. Виконання програми «Державна підтримка розвитку інтернет-інфраструктури у сільській місцевості» має на меті підключення до мережі інтернет понад 16 тисяч територіальних громад. Активне впровадження програми «Велике будівництво» сприятиме будівництву та ремонту доріг, водогонів, каналізацій і систем водовідведення, інших об'єктів критичної інфраструктури.

Без сумніву, реалізація низки зазначених програм із розвитку інфраструктури територіальних громад свідчить про збільшення підтримки державою сільського населення. Ці заходи позитивно впливають не тільки на покращення стану сільських територій, а й України в цілому.

Проте, слід зазначити, що успішній реалізації державних програм та проектів часто перешкоджають негативні фактори: недостатнє фінансування або його затримка, тривале в часі затвердження проектів, технічні недоліки в розвитку та обслуговуванні інфраструктури, недостатня координація між різними

органами влади. Усе це уповільнює розвиток територіальних громад та знижує ефективність програм.

Незважаючи на вищезазначені негативні виклики, необхідно й надалі працювати над розвитком інфраструктури територіальних громад, що зумовить створення рівних умов для всіх громадян України, поліпшення умов життя сільського населення, підтримку розвитку господарства на селі. На нашу думку, потрібно покращувати процес фінансування, посилювати контроль за використанням коштів, дбати про сталий розвиток інфраструктури територіальних громад, створювати нові робочі місця. Крім того, необхідно залучати приватні інвестиції для розвитку інфраструктури територіальних громад, що сприятиме забезпеченню доступу до нових технологій та збільшенню сільськогосподарського потенціалу.

Зауважимо, що нині інфраструктура територіальних громад розвивається «інтуїтивно», найчастіше орієнтуючись виключно на «виживання» в жорстких умовах ринку, дії об'єктів інфраструктури роз'єднані, нескординовані, рішення приймають регіональні органи влади. З огляду на це можемо стверджувати, що інфраструктура територіальних громад як складова система агропромислового виробництва не має сьогодні єдиної концепції розвитку. Це, зі свого боку, зумовлює неефективну діяльність не лише самої інфраструктури, а й усієї сільської економіки. Вважаємо, що діяльність інфраструктурного комплексу має бути регламентована відповідними нормативно-правовими та організаційними документами. Інфраструктурний комплекс повинен функціонувати на основі тісної співпраці з наявними при адміністрації регіонів та муніципалітетах фінансовими, освітніми органами, органами житлово-комунального господарства, комітетами з управління майном, земельними реформами та земельними ресурсами, органами соціального захисту населення, управлінням із праці та зайнятості населення, представниками сільського населення (табл. 1).

Аналіз динаміки кількості сільського населення показав його зменшення на 4,5 %, кількість зайнятого сільського населення також зменшилась на 4,2%, а кількість безробітних громадян збільшилась на 12,4%.

Як уже зазначалося, основною метою розвитку інфраструктурного комплексу є підвищення рівня життя сільського населення через розвиток мережі інфраструктурних об'єктів. Роботу інфраструктурного комплексу необхідно організувати за такими напрямками: аналіз стану та рівня розвитку сільської інфраструктури на основі постійного моніторингу; розробка довгострокових та короткострокових цільових програм розвитку інфраструктурних сфер діяльності територіальних громад; координація та системний розвиток

усіх галузей та видів інфраструктурної діяльності різних територіальних рівнів. Не можна не погодитися з думкою О.П. Недбалюка та О.А. Дем'янишиної [9], згідно з якою управління інфраструктурним комплексом починається з організації унітарних підприємств, засновниками яких є державний орган. Підвищення рівня контрольних функцій на цих підприємствах відбувається у три етапи:

– перший етап (муніципальний рівень) – кооперування інфраструктури сільських поселень, селянських (фермерських) господарств і господарств населення з муніципальними структурами з інфраструктурного забезпечення;

– другий етап (регіональний рівень) передбачає міжгалузеве інфраструктурне кооперування в територіальних громадах, наприклад, інфраструктурних сегментів сільського та лісового господарства. Міжгалузеве кооперування інфраструктури дозволить розвивати галузі шляхом раціонального, взаємовигідного використання та відновлення галузевих ресурсних блоків;

– третій етап (міжрегіональний рівень) інфраструктурного розвитку передбачає злиття міжгалузевих інфраструктурних сегментів із територіальним бізнесом та його функціонування у складі інфраструктурних комплексів (рис. 1).

На базі інфраструктурного комплексу для вирішення проблем фінансування пропонується створення позабюджетного фонду розвитку сільської інфраструктури. Таким чином, інфраструктурний комплекс може бути сполучною ланкою між усіма інфраструктурними об'єктами галузей, що функціонують у територіальних громадах. Сільське населення, використовуючи інфраструктуру інших галузей, може підвищити свої доходи, збільшити зайнятість та покращити умови життя.

Цілком справедливою визнаємо думку І.В. Гончаренко та А.В. Богославської [5], які вважають, що розвиток сучасної комплексної інфраструктури територіальних громад має здійснюватися на інноваційній основі за такими напрямками: раціональне територіальне розміщення інфраструктурних об'єктів з урахуванням територіальних особливостей; розробка сучасних проектів сільського облаштування на основі інноваційних інженерних та соціальних технологій; моніторинг за раціональним розвитком інфраструктурного комплексу територіальних громад. При цьому для вирішення завдань розвитку інфраструктурного комплексу територіальних громад необхідна підготовка виробничих кадрів, фахівців, молодих учених, розробка спеціальних нормативів із підготовки кадрів для інфраструктурних об'єктів територіальних громад.

Таблиця 1

Динаміка сільського населення та стан ринку праці в територіальних громадах

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Зміни 2022 (2021) р. до 2018 р., %
Кількість безробітного населення, тис. осіб	515,5	492,9	573,2	579,4	нд	12,4
Кількість зайнятого населення, тис. осіб	5089,2	5205,7	4968,3	4876,9	нд	-4,2
Кількість наявного сільського населення, тис. осіб	13057,46	12896,51	12763,07	12628,82	12473,63	-4,5

Примітка: нд – немає даних

Джерело: складено авторами за [6]

Рис. 1. Взаємозв'язок виробничого, соціального та організаційно-управлінського аспектів розвитку села

Джерело: складено авторами за [3; 9; 11]

Слід зазначити, що на сьогодні рівень постачання сільськогосподарської продукції, враховуючи соціальну, промислову та ринкову інфраструктуру, є достатньо низьким. Це призводить до деградації українських сіл та, відповідно, обмежує та уповільнює процес оновлення агропромислового комплексу. Таким чином, формування та розвиток інфраструктури є передумовою для ефективної взаємодії суб'єктів первинного та допоміжного виробництва, що, зі свого боку, сприятиме створенню загальних передумов зростання

та розвитку сільськогосподарського виробництва. Без сумніву, пошук шляхів та засобів вирішення проблеми забезпечення інфраструктури села є надзвичайно важливим завданням сьогодення.

Оцінити стан та виокремити особливості формування інтегральної інфраструктури села досить складно у зв'язку з неоднорідністю об'єктів, що належать до неї, та їх призначенням. Для оцінки ми використовували показники, які відображають введення в експлуатацію та вибуття з обігу об'єктів, що є основними складовими

всієї виробничої, соціальної та ринкової інфраструктури села. Об'єкти ринкової інфраструктури виключалися з аналізу через недостатню кількість статистичної інформації. З огляду на це аналіз особливостей формування інфраструктури села вважаємо за доцільне розпочати із дослідження фондів, її складових.

Фонди виробничої, соціальної та ринкової інфраструктури села зберігаються в економіці в міру того, як окремі кошти, що є їхньою матеріальною сутністю, вводяться в дію та списуються. Загальний обсяг фондів є вартісною формою сукупності функціонуючих об'єктів інфраструктури, запроваджених за кілька років, починаючи від поточного року до року, що віддається від нього на тривалість максимального періоду їх оновлення.

Як відомо, до основних фондів села належать будинки, споруди, машини, обладнання, ЕОМ, транспортні засоби, інструмент, продуктивна худоба, які є основною частиною засобів праці (табл. 2).

Отже, кількість голів худоби та птиці як складової основного фонду села за 2018–2022 рр. зменшилась: великої рогатої худоби на 25,1%, свиней на 8,2%, овець та кіз на 16,4%, птиці на 1,3%.

До основних фондів соціальної сфери села належать 10 типів: заклади торгівлі, громадського харчування, охорони здоров'я, дошкільні, шкільні, побутове обслуговування, культури, спорту, адміністративно-громадські, житлові будинки (рис. 2).

Здійснене нами дослідження дозволяє дійти висновку, згідно з яким за останні п'ять років збільшились загальні площі житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, на 2086038 м² загальної площі.

Загалом усі аспекти розвитку села взаємопов'язані та взаємозалежні (рис. 3). Проблеми розвитку всіх видів інфраструктури необхідно вирішувати комплексно та у взаємозв'язку, враховуючи, як те чи інше рішення вплине на всі аспекти розвитку села.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що сьогодні фіксуються негативні тенденції в розвитку інфраструктури сільської місцевості та, відповідно, умов життя сільського населення, зокрема йдеться про зменшення поголів'я продуктивної худоби, погіршення умов життя, неякісну дорожню інфраструктуру, погіршення медичного обслуговування тощо. Це зумовлює масову міграцію сільського населення до міст. Проте слід відмітити збільшення загальних площ житлових будівель, прийнятих в експлуатацію. На нашу думку, при формуванні політики в галузі інфраструктурного забезпечення села виробничими, соціальними та ринковими фондами необхідно застосовувати принцип типової ущільненої забудови сільських поселень, який дозволить вирівняти умови життя населення й підвищити рівень забезпеченості виробничими фондами, та принцип диверсифікації, який дозволить забезпечити автономними об'єктами інфраструктури населені пункти

Таблиця 2

Динаміка кількості сільськогосподарських тварин, тис. голів

Роки	Велика рогата худоба, тис. голів	Свині, тис. голів	Вівці та кози, тис. голів	Птиця, млн голів
2018	3530,8	6109,9	1309,3	204,8
2019	3332,9	6025,3	1268,6	211,7
2020	3092,0	5727,4	1204,5	220,5
2021	2874,0	5876,2	1140,4	200,7
2022	2644,0	5608,8	1094,3	202,2
Зміна 2022 р. до 2018 р., %	-25,1	-8,2	-16,4	-1,3

Джерело: складено авторами за [6]

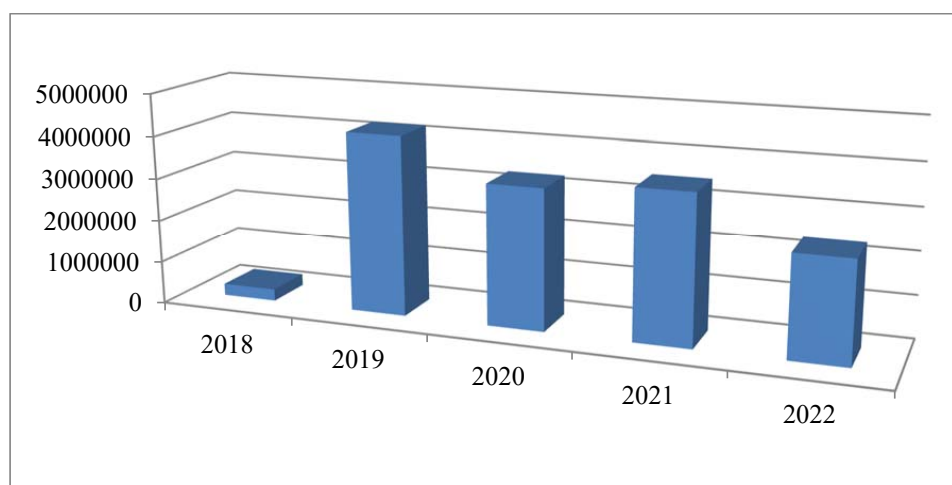

Рис. 2. Динаміка загальної площі житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, м² загальної площі

Джерело: складено авторами за [6]

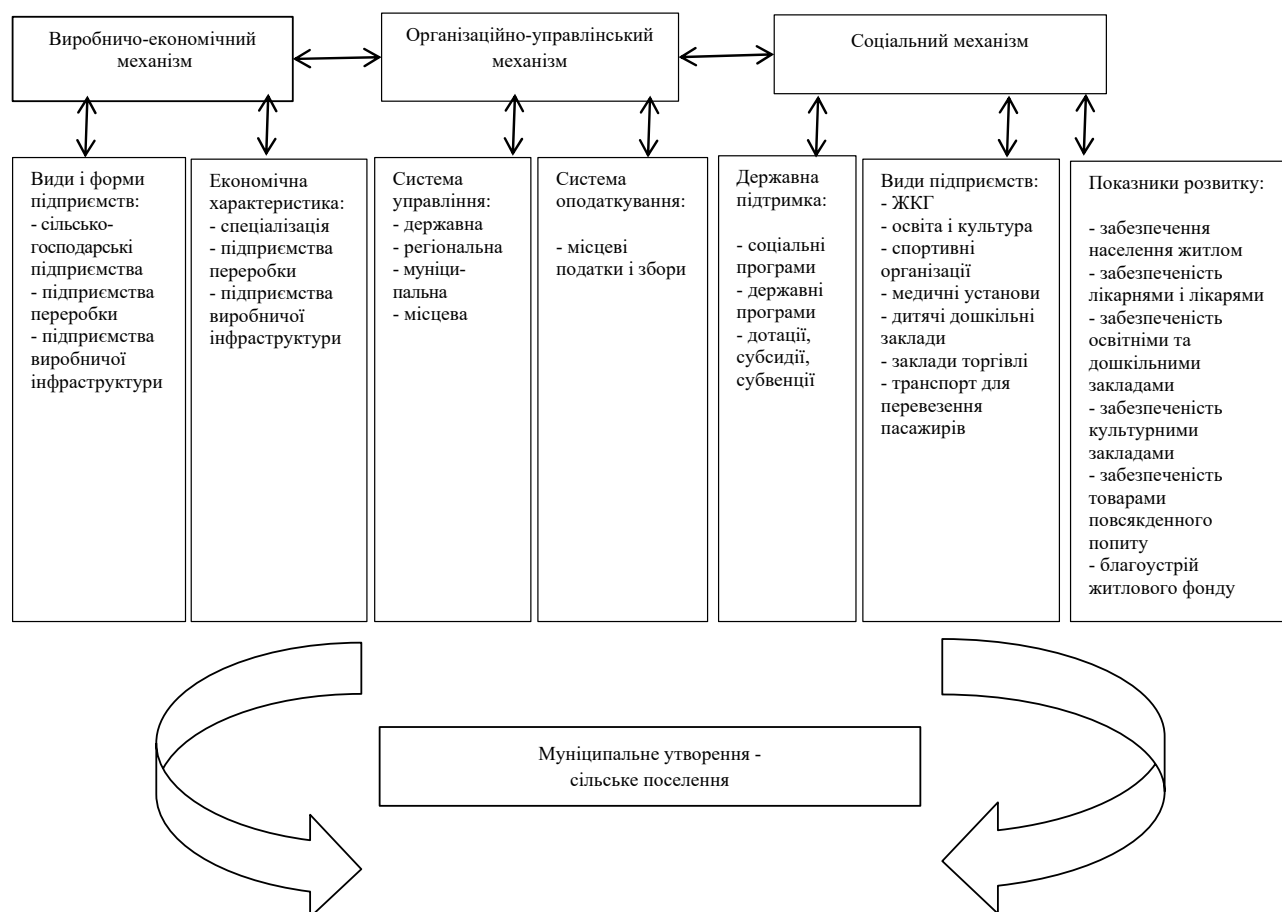

Рис. 3. Взаємозв'язки інфраструктурного комплексу сільських територій

Джерело: складено автором за [3; 8; 11; 13]

залежно від кількості мешканців у них та частоти використання об'єкта.

Слід зазначити, що кожен із видів інфраструктури додатково має свої особливості формування. Виробнича та ринкова інфраструктура розвивається переважно за рахунок коштів підприємств АПК та інвесторів, зацікавлених в оновленні та створенні основних фондів.

Формування соціальної інфраструктури відбувається дуже повільно, що зумовлено недостатньою розробленістю заходів політики щодо інфраструктурного забезпечення села. Зазначимо, що сфера соціальної інфраструктури АПК, маючи особливу специфіку, від-

різняється різними фінансово-інвестиційними аспектами у вирішенні складних соціальних завдань. Головна суперечність формування фінансового потенціалу АПК полягає в тому, що скорочення потоку державних коштів не супроводжується відчутним посиленням інтенсивності надходження коштів від підприємств та населення. Досліджуване питання, безперечно, потребує більш глибокого і ґрунтовного вивчення з огляду на те, що удосконалення життя в територіальних громадах і функціональний розвиток агропромислового виробництва віднесені Президентом України до пріоритетних напрямів соціально-економічної політики.

Список використаних джерел:

1. Беновська Б. Соціальна інфраструктура територіальних громад: інтереси стейкхолдерів. *Галицький економічний вісник*. 2021. Том 69. № 2. С. 14–23.
2. Білуха Л.А. Поняття територіальної громади та спроможної територіальної громади. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 1 (56). С. 1–6.
3. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад : навч. посібн. для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. Київ : ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.
4. Герцег А.В. Інституційне забезпечення інфраструктурного розвитку території сільської місцевості. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45912/1/07-08.21._topic_-Victoria-A.-Herceg.-32-40.pdf (дата звернення: 10.10.2023).
5. Гончаренко І.В., Богославська А.В. Концепція «Smart City» у забезпеченні сталого розвитку сільських поселень. *Регіональна економіка*. 2017. № 2 (84). С. 98–104.
6. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.10.2023).
7. Камашев А.В. Соціальне партнерство як інструмент розвитку інфраструктурного забезпечення територіальних громад. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 5. С. 30–38.

8. Klyuchnik, A.V., Kormyshkin, Y.A., Galunets, N.I., Mukharsky, I.G., Kamashev, A.V. The Impact of Amalgamated Territorial Communities Infrastructure on the Formation of Their Competitive Advantages. *International Journal of Management*. 2020. Vol. 11 (5). P. 1045–1057. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3632654

9. Недбалюк О.П., Дем'янишина О.А. Системний підхід до формування сучасної інфраструктури управління розвитком територіальних громад. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1715> (дата звернення: 15.10.2023).

10. Новіков О.Є., Ключник А.В. Економічний потенціал сільських територій: теоретичний аспект. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип. 2 (83). Т. 1. Ч. 1. С. 12–19.

11. Пальчук В. Розвиток інфраструктури громад у рамках реалізації децентралізації влади в Україні. *Україна: події, факти, коментарі*. 2019. № 12. С. 65–73. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2019/ukr12.pdf>. (дата звернення: 10.10.2023).

12. Роль держави у розвитку інфраструктури сільських територій в Україні: проблеми та перспективи. URL: https://village-life.biz/rol-derzhavy-u-rozvytku-infrastruktury-silskykh-terytorij-v-ukraini/#Programi_ta_proekti_derzavnogo_rozvytku_silskoi_infrastrukturi (дата звернення: 10.10.2023).

13. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / За ред. Кравців В.С., Сторонянської І.З. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с.

References:

1. Benovska, B. (2021). Sotsialna infrastruktura terytorialnykh hromad: interesy steikkholderiv [Social infrastructure of territorial communities: interests of stakeholders]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk* [Galician Economic Bulletin], 69(2), 14–23.

2. Bilukha, L.A. (2017). Poniattia terytorialnoi hromady ta spromozhnoi terytorialnoi hromady [Concept of territorial community and capable territorial community]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia* [Theory and practice of public administration], 1 (56), 1–6.

3. Vasylenko, H., Parasiuk, I., Yeremenko, N. (2015). Planuvannia rozvytku terytorialnykh hromad [Development planning of territorial communities]. *Navchalnyi posibnyk dlia posadovykh osib mistsevoho samovriaduvannia. Asotsiatsiia mist Ukrainy* [Training manual for local self-government officials. Association of Cities of Ukraine]. Kyiv: TOV «PIDPRYIEMSTVO «VI EN EI», 256.

4. Hertseh, V.A. (2021). Instytutsiine zabezpechennia infrastrukturnoho rozvytku terytorii silskoi mistsevosti [Institutional support for infrastructural development of rural areas]. Available at: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45912/1/07-08.21._topic_-_Victoria-A.-Herceg.-32-40.pdf

5. Honcharenko, I.V., Bohoslavskaya, A.V. (2017). Kontseptsiiia «Smart City» u zabezpechenni staloho rozvytku silskykh poselen [The concept of "Smart City" in ensuring the sustainable development of rural settlements]. *Rehionalna ekonomika* [Regional economy], 2(84), 98–104.

6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <http://ukrstat.gov.ua/>

7. Kamashev, A.V. (2023). Sotsialne partnerstvo yak instrument rozvytku infrastrukturnoho zabezpechennia terytorialnykh hromad [Social partnership as a tool for the development of infrastructural provision of territorial communities]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk* [Taurian Scientific Herald]. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia, 5, 30–38.

8. Klyuchnik, A.V., Kormyshkin, Y.A., Galunets, N.I., Mukharsky, I.G., Kamashev, A.V. (2020). The impact of amalgamated territorial communities infrastructure on the formation of their competitive advantages. *International Journal of Management (IJM)*, vol. 11, no. 5, pp. 1045–1057.

9. Nedbalyuk, O. and Demyanyshyna, O. (2020). “Systematic approach to the formation of modern infrastructure of management of territorial community development”, *Derzhavne upravlinnya: udoskonallynna ta rozvytok*, 8. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1715>

10. Novikov, O.Ye., Kliuchnyk, A.V. (2015). Ekonomichnyi potentsial silskykh terytorii: teoretychnyi aspekt [Economic potential of rural areas: theoretical aspect]. *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomor'ia* [Herald of Agrarian Science of the Black Sea Region]. Vol. 2(83), T. 1, part 1, pp. 12–19.

11. Palchuk, V. (2019). Rozvytok infrastruktury hromad u ramkakh realizatsii detsentralizatsii vlady v Ukraini [Development of community infrastructure within the framework of decentralization of power in Ukraine]. *Україна: події, факти, коментарі* [Ukraine: events, facts, comments], 12, 65–73.

12. Rol derzhavy u rozvytku infrastruktury silskykh terytorii v Ukraini: problemy ta perspektyvy [The role of the state in the development of the infrastructure of rural areas in Ukraine: problems and prospects]. Available at: https://village-life.biz/rol-derzhavy-u-rozvytku-infrastruktury-silskykh-terytorij-v-ukraini/#Programi_ta_proekti_derzavnogo_rozvytku_silskoi_infrastrukturi

13. Kravtsiva, V.S., Storonianskoi, I.Z. (2020). Terytorialni hromady v umovakh detsentralizatsii: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku: monohrafiia [Territorial communities in conditions of decentralization: risks and mechanisms of development]. Lviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M.I. Dolishnoho NAN Ukrainy, 531.